

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016 vp; ”hankintalaki”) muutosesitys perustuu pääministeri Orpon hallitusohjelmakirjauksiin. Hallitusohjelman tavoitteina julkisten hankintojen osalta on kilpailun lisääntyminen ja siten hankintojen houkuttelevuus ja markkinaystävällisyys.

OAJ ottaa kantaa valmisteilla olevaan uudistukseen, sillä toteutuessaan sillä tulee olemaan vaikutuksia kotoutumiskoulutuksen ja mahdollisesti myös luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen järjestämiseen sekä TE-alueiden toimintaan kotoutumiskoulutuksen tuottamisessa.

TE- uudistuksen ja kotoutumislain kokonaisuudistuksen seurauksena kuntien vastuu kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä kasvoi. Kunta voi sopia TE-alueen kanssa kotoutumiskoulutuksen järjestämisvastuun siirtymisestä TE-alueelle myös työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien osalta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti kunta tai vastuukuntamallilla toteutettu TE-alue on voinut vuoden 2025 alusta käyttää kotokoulutuksen tuottamiseen omaa oppilaitostaan, sidosyksikkönään toimivaa oppilaitosta tai kuntayhtymää. Aikaisemmin TE-alueet ovat olleet pakotettuja kilpailuttamaan koulutuksen järjestämisen, mikä on johtanut laadun heikkenemiseen ja yhteiskunnan varojen valumiseen yrityksille, joilla ei ole ollut samoja edellytyksiä laadukkaan koulutuksen järjestämiseksi kuin oppilaitoksilla.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

-

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

-

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

OAJ pitää huolestuttavana esitystä, jossa mahdollisuutta käyttää sidosyksikköä palvelun tuottajana rajattaisiin. Toteutuessaan se johtaisi kotoutumiskoulutuksen alistamista uudelleen laajalle kilpailutukselle. Koulutusrakenteiden tulisi edistää kotoutumista ja kielen oppimista, jotta maahanmuuttotaustaisten omaa vastuuta kielen oppimisessa voidaan lisätä, mikä on hallitusohjelman tavoite. Mikäli kotoutumiskoulutusta ei saada sidottua alueen oppilaitosten toimintaan ja siten työllisyyspalveluiden kokonaisuuteen, heikennetään maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksia merkittävästi.

Suuret alueelliset ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat suurelta osin kuntayhtymäpohjaisia, mutta noin 10–15 % alueellisesti merkittävistä koulutuksen järjestäjistä toimii osakeyhtiömallilla ja sidosyksikköroolissa. Näiden toimintaa esitetty lain tiukennus vaikeuttaisi merkittävästi.

Kotoutumiskoulutuksen alalla on useita voittoa tavoittelevia yrityksiä, joiden tarjoama kotoutumiskoulutus on ollut laadultaan välttävää. Hintakilpailussa nämä yritykset ovat laskeneet palvelun hinnan niin alas, etteivät oppilaitokset ole pystyneet kilpailutuksia voittamaan. Tämä johtuu muun muassa kelpoisten opettajien, oppilaitosten tilojen, erityisopetuksen, opinto-ohjauksen, työturvallisuusmääräysten ja opettajien työehtosopimusten kustannuksista. Oppilaitoksilla ei ole todellista mahdollisuutta vastata tarjouskilpailuun, koska sitovia laatuksiteerejä ei ole määritelty lainsäädännössä.

Virallisissa oppilaitoksissa voidaan tarjota laadukasta kotoutumiskoulutusta, arvioida samalla työnhakijoiden tarvitsemat koulutustarpeet ja sopeuttaa toimet alueen työllisyystilanteeseen. Tällä on merkittävät vaikutukset työllisyyspalveluiden ja työllisyyden näkökulmasta. Hyödyt jäävät saamatta, mikäli koulutus toteutetaan oppilaitosten ulkopuolella.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

-

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

OAJ pitää huolestuttavana kehitystä, jossa koulutusta alistetaan voittoa tavoittelevien yritysten tehtäväksi. Suunnitellusta lainsäädännön tarkennuksesta tulisi jättää koulutusta tarjoavat yksiköt sidosyksikön piiristä pois.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiinne? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

OAJ moittii esitystä vaillinaisesta vaikutusten arvioinnista. Vaikutukset koulutuksen järjestämiseen on ohitettu mietinnössä tyystin. Uudistuksen vaikutukset kuntatalouteen ovat myös työryhmän esityksessä puutteelliset. Arvioissa ei ole otettu huomioon kuntien erilaista tilannetta, saati sitä, onko kilpailutettaville palveluille alueilla tosiasiallista tarjontaa. Mikäli uudistus aiheuttaa kunnille lisämenoja eikä pysty toteuttamaan esityksen tavoitetta kustannusten säästöstä, tullaan lisämenot kattamaan kunnan budjetista. Kasvatus ja koulutus ovat kunnan merkittävimmät kustannuserät, joten säästöjen toteutuessa leikkaukset kohdistusivat suurella todennäköisyydelle kasvatukseen ja koulutukseen.

Alanko Risto-Matti
OAJ